

סיפורי בראשית בעיניים לוינסיות
הרב מואיז נבון

~ אתיקה : פילוסופיה ראשונה ~

Ethics as First Philosophy, Michael D. Dahnke, Temple University

The phrase "ethics as first philosophy" is most identified with Emmanuel Levinas. It is the idea, put simply, that what has been traditionally looked to as first philosophy, usually epistemology or metaphysics [or ontology], is not first in any sense at all. Rather, all such positions are dependent on a precedent ethics. Thus, ethics become s first philosophy.

William Large, "Reader's Guide to Totality and Infinity", p.30

... we come, first of all, to the *cogito*, the famous, "I think therefore I am" (אני חושב משמע אני) (קיי). It is only subsequently that we learn [from Descartes] that this subjectivity is, in fact, dependent on the existence of God. In the same way, although Levinas first of all describes the separated existence of the self, we later discover that without the relation to the other, this existence would not have been possible. ... [Even without positing God], the self, who has not yet encountered the other, already has a relation to others that it has forgotten.

... **בראשית פרק לז, ב** אֵלֶּה הַלְּדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף ...

רש"י - וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אָחיו מבקש להרגו וזה אָחיו מבקשים להרגו ...

~ "same same" ~

פרשת תולדות

(כד) וַיִּמְלֵאוּ יַמְיָהּ לְלֶדֶת וְהָיָה תוֹמָם בְּבֶטְנָה :

William Large, p.35

For Husserl the other is the same as me. The basis of the relation is empathy. I place myself, so to speak, in the shoes of the other. I attempt to see the world in their eyes, but in so doing I eradicate their difference.

Levinas: [in seeing people as same same we make them into "objects" within our "totality" – and this leads to violence. There is the simple "violence" that we have misjudged the other, and there is worse.]

פרשת תולדות

(כו) וַיִּנְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֲהָלִים :

Levinas, "Totality and Infinity", p.44

... ontology consists in apprehending the individual... not in its individuality but in its generality. The relation with the other is accomplished only through a third term which I find in myself [i.e., I compare myself to an other to understand him]. ... Philosophy is an egology.

p.45-46 The relation with Being that is enacted as ontology consists in neutralizing the existent in order to comprehend or grasp it. It is hence not a relation with the other, as such, but the reduction of the other to same. Such is the definition of freedom: to maintain oneself against the other, despite every relation with the other, to insure the autarchy of an "I." Thematization ad conceptualization, which moreover are inseparable, are not peace with the other but suppression or possession of the other... Ontology as a first philosophy is a philosophy of power.

פרשת תולדות

... (מא) וַיִּשְׁטֹם עֲשׂוֹ אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלִבּוֹ קָרְבוּ יָמֵי אָבֶל אָבִי וַאֲהַרְגֶה אֶת יַעֲקֹב אָחִי :

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתנו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה: לו) - חייד קודמים לחיי חבריך.

~ concrete ego ~

Levinas p.38 – **<use his words >** I must first become an ego. Without this “concrete egoism”, the I would just be defined as opposing other and the 2 would together be a totality. The other is not just the reverse of my identity, not the resistance to the same, but he is “prior” to all “imperialism of the same” – meaning [it seems to me] he cannot fall under any definition or correlation of the same, the “I”.

Levinas p.36

Hegel: “I distinguish myself from myself; and therein I am immediately aware that this factor, distinguished from me, is not distinguished.”

Levinas p.37 – **<use his words >** I must first and foremost identify myself, not as “I am I,” but “I” as “other” that is not an other. I do this by going in to the world: I v World. This going into world is “sojourning” – “identifying oneself by existing here at home with oneself.”

פרשת ויצא

(י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה :

פרשת תולדות

(ו) ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר : (ז) הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה ואברכה לפני יקוק לפני מותי : (ח) ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך : (ט) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך פאשר אהב :

פרשת תולדות

(מב) ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך : (מג) ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה :

פרשת ויצא

(יד) ויאמר לו לבן אף עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים : (טו) ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה משכרתך :

פרשת ויצא

(ז) ואביך התל בי והחלף את משכרתי עשרת מנים ולא נתנו אלהים להרע עמדי :

פרשת ויצא

(כה) ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתני עמך ולמה רמיתני :

TOTALITY – when we view everyone as if we understand them, we place them as objects in our totality, in our world view. Levinas (Ben Pazi notes p8) says there is a fine line between totality and totalitarianism, between including people under our conception and controlling them as our possession.

פרשת ויצא

(ל) כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב ויברך יקוק אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי :

פרשת ויצא

(לו) ויחר ליעקב ... (לח) זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי : (לט) טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטונה מדי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה : (מ) הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתו מעיני : (מא) זה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותי ושש שנים בצאנך ותחלף את משכרתי עשרת מנים : (מב) לולי אלהי אבי אלהי אברהם ויחיד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתי את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים ויזכח אמש : (מג) ויען לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי מה אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו : (מד) ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והנה לעד ביני ובינך : (מה) ויקח יעקב אבן וירימה מצבה : (מו) ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל : (מז) ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד : (מח) ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על כן קרא שמו גלעד : (מט) והמצפה אשר אמר יצחק יקוק ביני ובינך כי נשתר איש מרעהו : (נ) אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך : (נא) ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך : (נב) עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה :

~ הביתה ~

פרשת וישלח

(ד) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום :

פרשת וישלח

(ה) ויצו אתם לאמר כה תאמרו לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה : (ו) ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך :

Large, p.37

It is only the presence of the other in speaking that is the surplus over and above the mere presence of a thing [i.e., speaking is what turns me from a thing to a being].

~ פנים ~

פרשת וישלח

(כא) ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן ארצה פניו אולי ישא פני : (כב) ותעבר המנחה על פניו והוא לו בלילה ההוא במנחה :

Levinas, Difficult Freedom, p. 8

The face is not the mere assemblage of a nose, a forehead, eyes, etc.; it is all that, of course, but takes on the meaning of a face through the new dimension it opens up in the perception of a being. ... The face is an irreducible mode in which “being” can present itself in its identity. ... The face ... is inviolable; those eyes, that are absolutely without protection, the most “naked” part of the face, nonetheless offer an absolute resistance to possession ...

פרשת וישלח

(לא) ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי : (לב) ויזרח לו השמש ...

מלבי"ם בראשית פרק לב פסוק לב

(לב) ויזרח לו השמש. כמ"ש וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה.

באשר עבר את פניאל והוא צלע על ירכו : (לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף היד עד היום הנה כי נגע בכף ידך יעקב בגיד הנשה :

פרק לג (א) וישא יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות : (ב) וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים : (ג) והוא עבר לפנייהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו :

Levinas, p. 40

Apology, in which the I at the same time asserts itself and inclines [Yaakov bows 7 times] before the transcendent, belongs to the essence of conversation.

(ד) וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צווארו וישקהו ויבכו : (ה) וישא את עינו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך : (ו) ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין : (ז) ותגש גם לאה וילדיה וישתחוין ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוין : (ח) ויאמר מי לך כל המנחה הזו אשר פגשתי ויאמר למצא חן בעיני אדני : (ט) ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך **אשר לך** : (י) ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך **כראת פני אלהים** ותרחני :

Levinas, Difficult Freedom, p.17

... the fact that I do not quiz myself on the Other's rights paradoxically indicates that the Other is not a new edition of myself [i.e., we are not same]; in its Otherness it is situated in a dimension of height [i.e., above me, beyond my grasp] – in the ideal: the Divine – and through my relation to the Other I am in touch with God.

~ כל אחד ב"כלליות" שלו ~

פרשת וישלח

(יב) ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: (יג) ויאמר אליו אדני ידע כי הילדים רכים והצאון והבקר עלות עלי ודפקים יום אחד ומתו כל הצאון: (יד) ועבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה: (טו) ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדני: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרפו שעירה: (יז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות: ט (יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר:

Levinas calls this "religious": "We propose to call "religion" the bond that is established between the same and the other without constituting a totality" (p. 40).

רד"ק בראשית פרק לה פסוק כט

(כט) ויקברו אתו עשו ויעקב - הקדים עשו לפי שהיה בכור, ואף על פי שמכר בכורתו יעקב היה נוהג בו כבוד ומקדימו לפניו מעת שהשלים אתו ...

~ מה שאירע ליעקב אירע ליוסף ~

פרשת וישב

(א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: (ב) אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה הנה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם: (ג) וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים:

כלי יקר בראשית פרק לו פסוק ג

ועשה לו כתונת פסים. נראין הדברים אחר שכבר בלבב ראובן יצועי אביו ניטלה ממנו הבכורה, ועכשיו מסרה ליוסף, ועל שם זה עשה לו כתונת פסים ...

(ד) ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם:

Levinas, p.21 Politics is opposed to morality...

פרשת וישב

(יח) ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו: (יט) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: (כ) ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו תיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו: ... (כו) ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: (כז) לכו ונמכרנו לישמעאלים ונדנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמענו אחיו:

~ concrete ego+ ~

פרשת וישב

(א) ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה: (ב) ויהי יקוק את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: (ג) וירא אדניו כי יקוק אתו וכל אשר הוא עשה יקוק מצליח בידו: (ד) וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו: (ה) ויהי מאז הפקיד אתו בביתו ועל כל אשר יש לו ויברך יקוק את בית המצרי בגלל יוסף ויהי ברפת יקוק בכל אשר יש לו בבית ובשדה: (ו) ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:

רש"י בראשית פרק לו פסוק ו

ויהי יוסף יפה תואר - כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשער, אמר הקדוש ברוך הוא אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב, מיד ותשא אשת אדוניו וגו'.

William Large, p.49

Enjoyment ... is an activity that enjoys itself as itself without looking beyond itself... Pure egoism is the sheer love of life. ... p.50 If I did not enjoy the world, what would I give to the other? ... Without a life lived there would be nothing for others to appeal to, even though, in this appeal, they might make me question the very egoism that sustains it. ... p.51 I do not act in order to enjoy, rather I act *from* enjoyment.

(ז) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי: (ח) וימאן ויאמר אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה בביתו וכל אשר יש לו נתן בידי: (ט) איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשד ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת **וחטאתי לאלהים**: (י) ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה: (יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית: (יב) ותתפששו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בגדה וינס ויצא החוצה:

~ תפנית ~

פרשת מקץ

(א) ויהי מקץ שנתים קמים ופרעה חלם והנה עומד על היאר: (ב) ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמותינו איש כחלמו פתרו: ... (ג) ועתה ירא פרעה איש **בבון וחכם** וישיתוהו על ארץ מצרים: ... (ד) ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר **רוח אלהים בו**: (ה) ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת **אין בבון וחכם כמוך**: (ו) אתה תהיה על ביתי ועל פירך ישק כל עמי רק הנפסא אגדל ממך:

פרשת מקץ

(ה) ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים כי היה הרעב בארץ כנען: (ו) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה: (ז) וירא יוסף את אחיו ויפרס ויתנפר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אכל: (ח) ויפר יוסף את אחיו והם לא הפרוהו:

פרשת מקץ

(לו) ויאמר אליהם יעקב אביהם אתי שפלתם יוסף איננו ושמעו איננו ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה: (לז) ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך: (לח) ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר ויקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי בגוון שאולה:

פרשת מקץ

(ח) ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו: (ט) אנכי אעריבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתנו אליך והצגתנו לפניך וחטאתי לך כל הימים: (י) כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים: (יא) ויאמר אליהם ישראל אל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם ...

~ שיחת השיחות ~

פרשת מקץ

(טו) ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדי הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו:

פרשת ויגש

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה:

... <הסיפור המלא שלא מחדש כלום> ...

William Large, p. 24 [my emphasis]

The everyday experience of the irreducible singularity of the other ... is speech. Not the ... indirect speech that speaks *about* something [but] the direct speech that speaks *to* someone.

(לב) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים: (לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו: (לד) כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי:

שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויגש פרק מד סימן לב

כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר. לומר בשבועה אחר שאני בן הגדול שבבניו, ואמר לי אם ערב אתה אתן עמכם, ונעשיתי ערב. אמר יוסף אם ערב אתה אני נותן לך כדי ערבותך ופרע לאביך והסתלק, א"ל יהודה אני ערבותי לא בכסף ולא בזבח אלא בנידוי ואמרת לי לו:

Levinas, Nine Talmudic Stories, p. 21

The original function of speech consists not in designating an object in order to communicate with the other in a game with no consequences but in *assuming toward someone a responsibility on behalf of someone else*. [my emphasis]

בראשית פרק מה

(א) וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנֶּצְבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל אָחָיו: (ב) וַיִּתֵּן אֶת קִלּוֹ בְּבִכְי וַיִּשְׁמְעוּ מִצָּרִים וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אָבִי חֵי וְלֹא יָכַל אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:

~ אחרית הימים ~

Levinas (Ben Pazi notes p.13): War is the necessary consequence that everyone believes they have the key to the correct world order.

Levinas, p.22

Morality will oppose politics in history and ... proclaim itself unconditional and universal when the eschatology of messianic peace will have come to superimpose itself upon the ontology of war.

פרשת ויחי

(א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֹכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מט פסוק א

(א) ואגידה לכם - בקש לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים:

Levinas (Ben Pazi notes p.16): The Messianic idea holds the idea of infinite, of unimaginable possibilities. If I tell you what I think the Messianic is, then I have only projected the present (i.e., my current idea of ideal) in to the future. For this there is no need for a messiah.

MAN: So perhaps the Messianic idea is one that resists all articulation in the present. And perhaps that is precisely the reason that Yaakov could not tell it to his children!

”אני מאמין
באמונה שלמה
בביאת המשיח,
ואף על פי שיתמהמה
עם כל זה
אחכה לו
בכל יום שיבוא”.